

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

472 ק"מ 0907 אב תשס"ב שנה י"א ע"א 472
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: רבי שמעון בר יוחאי ניצוץ של אברהם אבינו

והנה, כתב בספר דמשק אליעזר (לרבי אליעזר בן יהודה פרשת לך לך אות קמ"ח) בשם הכתבים, שרבי שמעון בר יוחאי ניצוץ מאברהם אבינו, ולכן היה במערה י"ג שנים כמו אברהם אבינו.

עוד מצינו במדרש (ויק"ר כא, ח) בענין רבי שמעון בר יוחאי ורבי חנניה בן חכניאי שהלכו ללמוד אצל רבי עקיבא אלא שבכל זאת היה שוני ביניהם בענין שמירת הקשר עם המשפחה, וכך מביא המדרש וז"ל: רבי חנניא בן חכניאי ורבי שמעון בן יוחאי הלכו ללמוד תורה אצל רבי עקיבא בבני ברק, שהו שם י"ג שנה, רבי שמעון בר יוחאי הוה משלח וידע מה בגו ביתיה. רבי חנניה לא הוה שלח וידע מה בגו ביתיה. שלחה לו אשתו (- של רבי חנניא) ואמרה לו: 'בתך בגרה בוא והשיאה'. ואעפ"כ צפה רבי עקיבא ברוח קדשו ואמר לו: 'כל מי שיש לו בת בוגרת ילך וישיאה'. ידע מהו אומר, קם נסב רשותא ואזל. וכו' יעו"ש המשך המעשה.

ומתבאר כי רבי שמעון בר יוחאי הקפיד לדאוג ולטפל באשתו ובילדיו גם בהיותו לומד תורה, בשונה מרבי חנניה, היה שולח מידי פעם לדעת מה קורה עם אשתו ומשפחתו. ועל אף הקושי שבדבר, שכן, הרבה יותר קל להתעסק בתורה ולשכוח מכל משפחתו וענייניו. ואולם רבי שמעון התעלה על עצמו, ודאג לרווחת משפחתו.

ויש לומר, כי על ידי מצות גמילות חסדים זו עם משפחתו, זכה כי התעברה בו נשמת אברהם אבינו ונעשה ניצוץ של אברהם אבינו, ולכן אחר כך הוצרך להטמין עצמו במערה י"ג שנה כנגד י"ג שנה של אברהם אבינו שהיה תחת האדמה.

בזה יבואר דברי המדרש (בר"ר לה, ב): ר' חזקיה בשם רבי ירמיה אמר: כך אמר רבי שמעון בן יוחאי, אי בעי אברהם למקרבין מן גביה ועד גבי ואנא מקרב מגבי עד מלכא משיחא, ואין לא בעי יצטרף אחיה השילוני עמי ואנן מקרבין מן אברהם עד מלכא משיחא. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה אמר: כך אמר רבי שמעון בן יוחאי, אין העולם יכול לעמוד בפחות משלשים צדיקים כאברהם אבינו, אי תלתין אינון אנא וברי תרי מנהון, ואם עשרין אינון אנא וברי מנהון, ואם עשרה אינון אנא וברי מנהון ואם חמשה אינון אנא וברי מנהון, ואם תרין אינון אנא וברי הן ואם חד הוא אנא הוא. ע"כ.

בספר "עמק המלך" (שער ט"ז פרק מ"ה), פעם אחת ישב האר"י ז"ל ותלמידיו ישבו לפניו. פתאום נכנס רבי שמואל אוזידא [בעל "מדרש שמואל, על מס' אבות] שהיה עוד בחור צעיר בכדי לדבר עם האר"י ז"ל "וכראותו הרב ז"ל שנכנס, קם מלפניו מלוא קומתו, ואמר לו ברוך הבא! ולקחו בידו והושיבו לימינו, ודיבר עמו כל צרכו..."

רבי חיים וויטאל שתמה על הנהגה זו, שאל את רבו הקדוש, מדוע נהג כך עם הבחור, לקום בפניו ולכבדו. אמר לו האר"י הקדוש, לא קמתי מלפניו, אלא מפני התנא רבי פינחס בן יאיר, שנכנס עמו. נשמתו נתלבשה אז באותו הבחור, מפני שעשה מצוה, שנהג רבי פנחס בן יאיר לקיימה...

רבינו חיים וויטאל רץ והשיג את הבחור ושאל אותו איזה מצוה זכה לקיים היום. ר' שמואל ענה לו שבאשמורת הבוקר בדרכו לבית הכנסת, שמע קול בכי מתוך בית אחד. כשנכנס לשם נודע לו שבבילה פרצו גנבים לביתו ורוקנו את כולו ואף בגד לצאת עמו אין לו. מיד נתן רבי שמואל נתן את בגדו לבעל הבית והוא בעצמו מיהר לביתו ולבש בגדי שבת. הוא אמר לרבי חיים וויטאל: "והנך רואה בעיניך, שאני לבוש בגדי שבת..." רבי חיים העביר את הדברים לרבו האר"י ז"ל, שאמר לו: "ודאי כך היה, ובעבור זאת המצוה זכה שנתלבשה בו נשמת רבי פנחס בן יאיר, שנהג לילך לפדיון שבויים ולגמול חסד עם האומללים והנדכאים..."

החידושי הר"ם ז"ע בספר הזכות (ראש חודש אלול תרכ"ד) הזכיר את הסיפור ומוסיף על כך עמודי יסוד בקיום המצוות. וזה לשון קדשו: "ולזאת נראה כשאדם עושה גמילות חסדים כראוי, מתחבר עמו אברהם אבינו... ומזה בא רפואה על ידי ביקור חולים, שעל ידי גמילות חסדים בא עמו נשמת אברהם אבינו שכשחולה רואה, מתרפא, כמו שאמרנו חכמינו זכרונם לברכה, ועל כל פנים מקצת רפואה, כפי ערך כוונת המצוה של המבקר".

כלומר, המבקר את החולה, זוכה כי אברהם אבינו מתלווה עמו בדרכו. ועליו הרי אמרו חז"ל (ב"ב ט"ז): "אבן טובה היתה תלויה בצווארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא". ממילא החולה מביט על אותה אבן טובה ומתרפא.

הרי לנו כי רבי שמעון בר יוחאי בכוחו להגן על דורו ועל שאר הדורות כמו אברהם אבינו, ולפי דרכינו יש לומר, כי על ידי מצות גמילות חסדים בשלימות שנתקיימה על ידי רבי שמעון, זכה כי התעבר בו ניצוץ של אברהם אבינו ומעתה גם יש בו את כח ההגנה של אברהם אבינו על כל העולם כולו.

ויש להוסיף בזה, במדרש (שמות רבה כח, א) על הכתוב (יתרו י"ט, ג): "וּמִשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים", הדא הוא דכתיב (תהלים ס"ח, י"ט) "עֲלִיתָ לְמָרוֹם שְׁבִית שְׁבִי" ... באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה, אי אתם מתביישין שירדתם אצלו הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו. אמר הקב"ה למשה, לא ניתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנאמר (שם) "לְקַחְתָּ מִתְּנֻנֹת בְּאֶדְם", ואין אדם האמור כאן אלא אברהם שנאמר (יהושע י"ד, ט"ו) "הָאֶדְם הַגְּדוֹל בְּעֲנָקִים", הוי "וּמִשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים".

וביאר ה"ישמח משה" (פרשת יתרו ד"ה ומשה עלה) כוונת המדרש, על פי המהר"ל מפראג ז"ע בספרו תפארת ישראל (פרק י"ט) שמבאר את דברי הגמרא (יומא כח:): "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה" ומדוע לא נאמר כן גם על יצחק ויעקב אבינו שקיימו כל התורה?

ואין לומר כי לא שמרו את התורה, שהרי מצינו במדרש (בר"ר סה, ג) על מה שאמר יצחק לעשו (תולדות כ"ז, ג): "ועתה שא נא כליך - שחזו מאני זינך שלא תאכילני נבילות וטריפות". הרי מבואר שהזהירו על השחיטה. וכן מצינו אצל יעקב ששמר שבת כמו שדרשו במדרש (בר"ר עט, ו): "ויחן את פני העיר, נכנס בערב שבת עם דמדומי חמה מבעוד יום וקבע תחומין מבעוד יום, הדא אמרת ששמר יעקב את השבת קודם שניתן".

מדוע אם כן אמרו רק על אברהם שקיים כל התורה כולה?

ומבאר המהר"ל, כי דוקא אברהם אבינו שמידתו חסד קיים כל התורה בגדר 'מצווה ועושה', אבל יצחק ויעקב אמנם קיימו גם כן את כל התורה, אבל רק בגדר 'אינו מצווה ועושה' מאחר שמידתם לא היתה מידת החסד, וז"ל: "יש לך להבין בחכמה, כי מידת אברהם היא מידת התורה, כי התורה תקרא תורת חסד דכתיב (משלי ל"א, כ"ו) וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָה, וזה מצד כי התורה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, ואף כאשר תמצא בתורה מיתות וכריתות, אין תכלית התורה רק להעמיד הטוב בעולם שלא יהיה נמצא שום רע.

ודבר זה רמזו חכמי האמת בפרק קמא דסוטה (דף יד.) תניא רבי שמלאי אומר, התורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים, תחילתה גמילות חסדים (בראשית ג', כ"א) "ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם", וסופה גמילות חסדים דכתיב (דברים לד-ו) ויקבור אותו בגיא. בארו בזה דבר גדול, כי כל ענין התורה כדי להעמיד הטוב שיהיה בעולם, ולפיכך התחלתה גמילות חסדים שהוא עשיית הטוב לבני אדם ותכלית התורה הטוב הגמור".

כלומר כיון שאברהם אבינו מידתו חסד הוא שייך לתורה ששורשה היא חסד.

לעומת זאת יצחק אבינו קיים מצות שחיטה כי מידתו מדת הדין: "ואצל יצחק נאמרה מצות השחיטה שאמר שא נא כליך, וידוע כי השחיטה הוא נוטה אל מידת הדין, ולכך היה מידת יצחק לקיים המצווה הזאת, כמו שהיה מידת אברהם לכל התורה, כך היה מידת יצחק למצות שחיטה".

וממשיך המהר"ל בעניינו של יעקב אבינו "ומדת יעקב למדת השבת, כי השבת הוא ראוי אל מידתו שנאמר (ישעיה נ"ח, י"ג) "אם תשיב משבת רגליך עשות חפצין ביום קדשי וקראת לשבת עונג וגו' והאכלתך נחלת יעקב אביך..." הרי כי השבת הוא ראוי אל מדת יעקב, ולכך מי שמענג אותו נותנים לו נחלת יעקב, ולכך כל אחד קיים המצוות הראויים לפי מדתו".

בהמשך דבריו הוא מבאר, כי מה שמצינו גם אצל יצחק ויעקב שקיימו כל התורה, זה היה רק בבחינת אינו מצווה ועושה, כי לפי בחינתם לא היו צריכים לקיים רק המצוות שהן בהתאם לפי מידתם: "ולא שתאמר כי לא קיים יצחק רק מצות שחיטה ויעקב מצות שבת, שזה אינו דודאי היו מקיימים שאר מצות גם כן, רק מפני כי אלו המצוות ראויים לכל אחד ואחד מצד עצמו דהיינו מצד מדתם, נחשבת המצווה כאלו היו מצווין עליה

והשכר יותר גדול. שכאשר הוא מצווה מן השם יתברך דבר זה יותר במדרגה, שהרי הוא מצווה מן השם יתברך אשר רוצה וחפץ שיעשה המצווה... וכאשר היא רשות אינה נחשבת כל כך. וזהו אמרם (קידושין לא.) גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה... ולכך נכתב אצל כל אחד ואחד המצווה הראויה לפי מדתו אף על גב שהיו מקיימין כל המצוות".

על פי זה מבאר ה"ישמח משה" את המדרש: "ומשה עלה אל האלקים... באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה, אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו". רמז להם הקב"ה בכך, כי כאשר באו המלאכים לביתו של אברהם אבינו ביום שלישי למילתו, נתגלה להם גודל דביקותו של אברהם במידת החסד, כי על אף שהיה שרוי ביסורים גדולים ביום שלישי למילתו, ישב בפתח האהל כחום היום לקיים מצות הכנסת אורחים, ומזה ישכילו להבין כי מאחר שמידתו של אברהם היתה מדת החסד, ראוי הוא לקבל את התורה ששורשה ממידת החסד.

וזהו הענין שצר הקב"ה קלסטר פניו של משה דומה לאברהם, לרמז בכך כי גם משה רבינו הוא בעל חסד גמור אשר לכן ראוי הוא לקבל את התורה ששורשה מידת החסד. וזהו שסיים המדרש: "אמר הקב"ה למשה, לא ניתנה לך תורה אלא בזכות אברהם". ללמדו בזה שאי אפשר לזכות לתורה שמידתה חסד, רק על ידי שדבקים במידתו של אברהם שהיא מידת החסד. עכת"ד.

ועל פי דבריו יש לפרש דברי הגמרא (סוכה מט:): "מאי דכתיב פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד, אלא... תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד".

כלומר, מאחר שאי אפשר לזכות לתורה ששורשה ממידת החסד כי אם על ידי מעשה של חסד, לכן אי אפשר לזכות להשגות התורה כי אם על ידי שמלמדה לאחרים: "תורה ללמדה זו היא תורה של חסד", וזהו פירוש הפסוק: "פיה פתחה בחכמה", היינו אם איש ישראל רוצה לפתוח פיו בחכמת התורה, העצה על כך היא: "ותורת חסד על לשונה", שילמד תורה לאחרים.

וכך כתב ב"דרשות חתם סופר" (דף ת"ט טור ד ד"ה ראה למדתי), על גודל מעלת המלמד תורה לאחרים שזוכה להשגות התורה: "והנה המכוון בלימודו שידע התורה גם כי מצווה רבה היא, מכל מקום איננו מצליח בלימודו כאלו היה מתכוון להגיע את תכלית הלימוד לאחרים, כי אז היה ממילא מצליח בלימודו של עצמו יותר מעתה, אף על פי שלכאורה אינו כן, כי על ידי לימודו לאחרים חסירי החכמה, מבלה ימיו בהשגחתו עליהם ומפסיד לעצמו, מכל מקום כיון שרצון ה' היא ללמד לאחרים וזהו תכלית הלימוד, אם כן אם עיקר כוונתנו להטיב לאחרים, אזי מחוייב הענין שתהיה תורת עצמנו יותר מצלחת על ידי כן".

לפי זה יש לומר, כי אברהם אבינו הוכיח שראוי זרעו לקבל את התורה כי מידתו היא מידת החסד, ועתידיים הם ללמד תורה את האחרים. אלא שעדיין כל זה שייך בתורת הנגלה, באו המלאכים בטענה, כי עדיין חלק תורת הנסתר שייך להם.

לכן בא הרה"ק רבי נפתלי כץ ז"ע בספרו סמיכות חכמים (הקדמה דף קמ.) ומגלה לנו, כי משה רבינו בשעת עלייתו זכה לנשמת רבי שמעון בן יוחאי, והרמז הוא "עלית למרום שבית שבי" - שבי" נוטריקון שמעון בן יוחאי.

ויש לומר שבזה השתיק את טענת המלאכים בענין חלק תורת הנסתר, כי עתיד לבוא רבי שמעון בר יוחאי ללמד תורת הנסתר לתלמידיו ולהנחילה לאחרים, ממילא אף תורת הנסתר תורת חסד היא ושייכת לישראל בעלי החסד ולא למלאכים.

קו 'להתענג בתענוגים'

077-2618021